

YENİ DENKLEMDE TÜRKİYE VE SURİYE MUHALEFETİ

MERVE ZORLU

Doktora Öğrencisi İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİ.

“

11 yıldır devam eden çatışmada sınır komşusu olarak Türkiye, gelişmelerden en çok etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Bu bağlamda Türkiye, sürecin başından itibaren Suriye için barışçı çözümleri temel alan politikalar geliştirmiştir. Demokrasinin çoğulculuk ilkesi doğrultusunda da Suriyeli muhalif grupları barışçı çözüm sürecinin olmazsa olmazı olarak benimsemiştir. Bu bağlamda Türkiye, uluslararası toplumda “ılımlı muhalif” gruplar olarak genel kabul gören örgütlenmelere desteklerini sürdürmektedir.

”

2 011 yılında başlayan Suriye’deki halk ayaklanmaları aynı yıl içinde yerini ihtilaf hâline bırakmıştır. 11 yıldır devam eden çatışmada sınır komşusu olarak Türkiye, gelişmelerden en çok etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Bu bağlamda Türkiye, sürecin başından itibaren Suriye

için barışçı çözümleri temel alan politikalar geliştirmiştir. Demokrasinin çoğulculuk ilkesi doğrultusunda da Suriyeli muhalif grupları barışçı çözüm sürecinin olmazsa olmazı olarak benimsemiştir. Bu bağlamda Türkiye, uluslararası toplumda “ılımlı muhalif” gruplar olarak genel kabul gören örgütlenmelere desteklerini sürdürmektedir. Suriye halkı için

kapsayıcı ve barışçı motivasyonla dış politika üreten Türkiye, bu kapsamda ilişkilerini çok taraflı geliştirme eğilimi göstermektedir. Özellikle son dönemde muhalif gruplarla Suriye rejimi arasında dolaylı arabuluculuğun ötesine geçme isteğinin sinyallerini vererek doğrudan bu kapsamda sorumluluk alma arzusunda olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye'nin uzun yıllardır desteklediği bu grupların doğrudan Beşar Esad rejimiyle siyasi uzlaşmayı reddetmekte ısrarcı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda “ılımlı muhalif” grupların Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından alınan 2254 sayılı kararın tam uygulanmasını, Esad rejiminin yargılanmasını ve başka bir yönetimin Suriye’de oluşturulmasını destekledikleri bilinmektedir.

“

Türkiye için Suriye iç savaşı üç bağlamda güvenlik endişesi ve sorumluluk alma motivasyonu doğurmuştur. Birincisi, terör bağlamında oluşan millî güvenlik, ikincisi kitlesel ve kontrolü güçleşen göçler sebebiyle sınır güvenliği, üçüncüsü ise normatif değerler bağlamında insani güvenliktir.

”

SURİYE’NİN “ILIMLI MUHALİF” GRUPLARI

Mart 2011’de başlayan Suriye’deki halk ayaklanmalarına rejimin şiddetle karşılık vermesi Suriye’deki durumu bir süre sonra ihtilafa dönüştürmüştür. Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) olarak bilinen örgütün kuruluşu bu gelişmelere pa-

ralelilik göstermiştir. Barışçıl başlayan protestoların silahlı çatışmaya dönüşmesinin ardından Suriye Ordusunda görev yapan 7 subay Temmuz 2011’de YouTube aracılığıyla muhalif oluşumun kuruluşunu duyurmuştur. Sivillere yönelik şiddet uygulayan güvenlik güçlerini meşru hedefleri olarak ilan eden ÖSO, amacının Suriye’deki mevcut sistemi değiştirmek için halkla çalışmak ve sivil halkı mevcut rejimin şiddetinden korumak olduğunu belirtmiştir. Aralık 2012’de yeniden yapılanmaya giden ÖSO kurulan Yüksek Askerî Konsey ile savaştan farklı grupları da çatısı altında toplamıştır. Konseyin genel komutanlığına getirilen General Selim İdris tarafından oluşumun, bölgedeki çatışma hâlinde olan cihatçı gruplara karşı “daha ılımlı” ve “güçlü alternatif” olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda ÖSO ve konsey gerek Batılı devletler tarafından gerekse de uluslararası medya tarafından “ılımlı muhalif gruplar” olarak nitelendirilmeye başlamıştır. Örgütün kuruluş aşamasında başlıca destekçileri Türkiye ve ABD olmuştur. Özellikle ABD, 2013 yılında “eğit-donat” programıyla ÖSO’ya desteğini açıklamıştır. Ancak ABD, DAES’in ortaya çıkışıyla bu programın odağını terör örgütü YPG’ye kaydırmıştır. Bu süreçte kesilen destek ÖSO’nun güç kaybı yaşamasına sebep olmuştur. Ancak Türkiye’nin 2016 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ile iş birliği çerçevesinde ÖSO’ya yönelik desteği ÖSO’nun yeni yapılanma sürecine girmesini beraberinde getirmiştir. Böylece Aralık 2017’de örgütün atındaki tüm gruplar Suriye Ulusal Ordusu (SUO) adı altında birleştirilmiştir. SUO günümüzde Suriye’nin ku-

zeyinde yer alan ve Türkiye kontrolünde olan Kuzey Suriye Güvenlik Koridoru bölgesinde faaliyetlerine devam etmektedir.

ÖSO'ya benzer yaklaşımda olan ve muhaliflerin siyasi temsilini temel alan Suriye Ulusal Konseyi, örgütlenme olarak 2006 yılına kadar uzanan geçmişe sahiptir. Suriye'de iç savaşa dönüşen durum karşısında bu örgütlenme hareketi Haziran 2011'de Antalya'da gerçekleştirilen konferansla daha geniş bir katılım elde etmiş ve örgütlenme yapısı üzerine çalışmaya başlamıştır. Eylül 2011'de ise Suriye'deki tüm muhalif hareketleri tek çatı altında toplamayı hedefleyen, Suriye halkının bütünlüğünü savunan, Suriye'yi özgür ve demokratik ülke hâline getirmeyi amaç edinen Suriye Ulusal Konseyinin oluşturulduğu duyurulmuştur. Konsey gerek uluslararası alanında tanınma gerekse de temsil ettiği grupların çeşitliliği sebebiyle önemli hâle gelmiştir. Konsey, Kasım 2012'de Katar'daki toplantıda kuruluşu ilan edilen Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonuna (SMDK) dâhil olmuştur. Böylece SMDK bazı devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından Suriye halkının temsilcisi olarak kabul edilmiştir. 2013 yılında SMDK tarafından kurulan Suriye Geçici Hükûmeti ülkenin bazı bölgelerini Suriye muhalefeti temsil eden kontrol etmeye başlamıştır ve ülkenin tek meşru hükûmeti olduğunu iddia etmiştir. Koalisyon, Suriye muhalefeti siyasi olarak bazı ülkelerde temsil etmeye devam etmektedir. BM merkezli Cenevre müzakerelerine de katılım sağlayan koalisyon Suriye için çözüm arayışlarında Suriyeli muhaliflerin temsilini sağlamaktadır. Terör ör-

gütlerinin dışarıda bırakıldığı bu temsil sürecine koalisyonun dâhil olması birçok ülke tarafından olumlu karşılanmaktadır. Söz konusu örgütlerin ılımlı muhalefeti sayesinde destek aldığı ve Suriye muhalefeti temsil ettiğini kabul eden önemli ülkelerden birisi ise Türkiye olmuştur.

“İLİMLİ MUHALEFET” VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

11 yıldır devam eden Suriye'deki ihtilaftan en çok etkilenen ülkelerden birisi Türkiye olmuştur. Türkiye için Suriye iç savaşı üç bağlamda güvenlik endişesi ve sorumluluk alma motivasyonu doğurmuştur. Birincisi, terör bağlamında oluşan millî güvenlik, ikincisi kitlesel ve kontrolü güçleşen göçler sebebiyle sınır güvenliği, üçüncüsü ise normatif değerler bağlamında insani güvenlidir. Bu bağlamda Türkiye, Suriye konusunda ülkenin toprak bütünlüğünün ve birliğinin korunabilmesi, çatışmaların sonlandırılması, Suriye halkının meşru hak ve taleplerinin hayata geçirilmesini ve siyasi dönüşüm sürecinin barışçıl şekilde nihayete erdirilmesini temel alan girişimlerde bulunmuştur. Bu doğrultuda Suriye halkının meşru taleplerinin yerine getirilmesi ve Suriye'nin yeniden inşası için kapsayıcı ve etkili muhalefet oluşması Türkiye'nin önem verdiği alanlardan olmuştur. Uluslararası alanda ılımlı muhalefete destek veren Türkiye, sınırları içerisinde çalışmalar yapılması ve temsilcilikler kurulmasını desteklemiştir. Ayrıca uluslararası toplumda muhalif grupların taleplerinin meşruluğuna dikkat çekilerek barışçı çözümün önemli parametresi oldukları sıkça vurgulanmıştır. Bu bağlamda yine

BM merkezli Viyana toplantılarının da zemini hazırlanmıştır.

Türkiye'nin Suriye'ye yönelik barışçı yaklaşımı ve güvenlik kaygıları, ılımlı muhalif gruplarıyla ikili ilişkiler geliştirmesini beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda ÖSO ve Türkiye ortaklığında 2016 yılında Fırat Kalkanı Harekâtı ile başlayan terörle mücadeleye yönelik başarılı sonuçların elde edildiği farklı operasyonlar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Türkiye terörle mücadelesini DAESH'le Mücadele Uluslararası Koalisyonu aracılığıyla farklı ülkelerle de yürüttüğü için askerî alanda çok yönlü politikalar izlemiştir. Özellikle Türkiye ve ÖSO ortaklığında yürütülen operasyonlar neticesinde terör gruplarından temizlenen bölgeler insani güvenlik motivasyonlarıyla güvenli bölgeler hâline getirilerek SMDK ve SUO kontrollerine bırakılmıştır. Söz konusu bölgelerin güvenliği konusunda iş birliği taraflar arasında devamlılığını korumaktadır.

Suriye yaklaşımında barışçı çözümlü temel alan Türkiye, siyasi alanda da çok yönlü politika izlemeyi sürdürmüştür. Bu kapsamda uluslararası toplumun önemli adımlarından birisi olan Cenevre sürecinde Suriyeli muhaliflerin temsil edilebilmesi Türkiye için de önemli bir konu olmuştur. 2012 Cenevre Bildirisi'ne dayanan 2254 sayılı karar bir dizi görüşmelerle Suriye muhalefeti ve rejimi bir araya getirebilmeyi amaçlamıştır. BM Güvenlik Konseyi barışçı çözüm için yapılacak görüşmelerin gündemlerini anayasa yapımı, geçiş hükûmeti kurulması, seçimler ve terörle mücadele olarak belirlemiştir. Söz konusu görüşmelerde Türkiye'nin yoğun diplomatik çalışma-

ları Suriye muhalefetine temsil edilebilmesine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda SMDK'dan oluşturulan Suriye Müzakere Komisyonu, BM arabuluculuğuyla Suriye muhalefetine temsilen görüşme süreçlerine katılmaya başlamıştır. Böylece Anayasa Komitesinde de muhalefet kendini temsil etme alanı elde etmiştir.

Türkiye, 2017 yılında Astana Platformu'na katılarak çok yönlü politikasını sürdürmeye devam etmiştir. Çatışma bölgelerindeki şiddeti sonlandırmaya yönelik Rusya ve Türkiye arasında yapılan çalışmalar, İran'ın da dâhil olmasıyla Suriye için kalıcı çözüm ekseninde günümüze kadar devam eden toplantıları sürekli hâle getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin Suriye muhalefeti ve Esad rejimi arasında görüşmeleri BM'nin ve uluslararası toplumun belirlediği doğrultuda kolaylaştırmak amacıyla bazı çabaları olduğu söylenebilir. Özellikle Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Suriye Dışişleri Bakanı Fayçal Mikdad ile Ekim 2021'deki Bağlantısızlar Toplantısı'nda kısa bir sohbetinin olduğunu Ağustos 2022'de açıklaması ve sonrasında rejime yönelik yapılan değerlendirmeler bu temasları doğrula-

maktadır. Nitekim Bakan Çavuşoğlu görüşme sırasında Mikdad'a, Suriye'nin tek çıkar yolunun siyasi uzlaşısı olduğu ve Suriye'deki tüm teröristlerin temizlenmesi gerektiğine dair fikirlerini ileterek muhalif gruplarla rejim arasında barış sağlanması gerektiğini ve Türkiye'nin de buna destek olacağını vurgulamıştır. Bu görüşmenin Ağustos 2022'de açıklanması ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın benzer amaçlara yönelik diplomatik hamlelerin olabileceğini vurgulaması Türkiye-Suriye ilişkilerinde yeni gelişmeler olasılığını tartışmaya açarken Suriyeli bazı muhalif grupların tepkisine yol açmıştır.

Akabinde SMDK kontrolündeki bölgelerde Türkiye'ye yönelik protestolara kalkışan bazı Suriyeli gruplar SUO tarafından kontrol altına alınmıştır. Sosyal medyada da benzer şekilde Türkiye'ye karşı farklı gruplar ve kişiler tarafından protesto içerikli söylemler geliştirilmiştir. Yaşanan gelişmeler sonucunda SMDK temsilcileri ve Bakan Çavuşoğlu görüşmeler gerçekleştirmiştir. Sonucunda ise taraflar iş birliğinin ve desteğin devamlılığını vurgulayan açıklamalar yapmıştır. Özellikle SMDK tem-

silcileri söz konusu protestoların provokasyon içerikli olduğunu belirtmiş ve Türkiye'ye yönelik güven kaybı yaşanmadığını ifade etmiştir. Ancak SMDK basın açıklamasında Esad rejimiyle aralarında siyasi uzlaşısı gerçekleşmeyeceğini bildirmiştir. Bu bağlamda koalisyon Esad rejimini soykırımcı olarak nitelendirmiş ve Suriyelilerin taleplerinin meşruluğuna dikkat çekmiştir. Esad rejiminin şiddetinin uluslararası hafıza tarafından unutulmaması ve yargılamalar yapılması için koalisyon oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Türkiye'deki temaslarında 2254 sayılı uluslararası kararın desteklendiği duyurulurken, SMDK olarak Esad rejiminin sonlandırılması ve rejimden hesap sorulması taleplerinin istikrarlı şekilde devam edeceği vurgulanmıştır. Suriye devrimi ilkelere bağlılık kapsamında Esad rejimi yıkılana kadar rejimle uzlaşısı gerçekleşmeyeceği ve mücadelenin devam edeceği belirtilmiştir.

Sonuç olarak, söz konusu gelişmeler Türkiye'nin Suriye konusunda reelpolitik bir açılımda bulunma ve çok yönlü siyasetini sürdürme çabalarını göstermektedir. Ancak taraflar arasında dolaylı olarak sürdürülmeye çalışılan arabuluculuk olumlu olduğu kadar olumsuz sonuçlar da doğurabilecektir. Suriye ihtilaf sürecinin başından itibaren sorumluluk almaktan çekinmeyen Türkiye bu kapsamda gayretlerine devam etmektedir. Ancak SMDK'nın da basın bildirisinde belirttiği gibi Suriye'nin siyasi inşa süreci uluslararası toplumun iş birliğini gerektiren bir gelişmedir ve bu kapsamda ilerleme sağlanması gerektiği görülmektedir. ■